

ΝΙΚΟΣ ΓΟΥΛΙΑΣ
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΟΜΙΧΛΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Στα χρόνια της ομίχλης – Σμύρνα**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Νίκος Γούλιας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαρία Σεβαστιάδου
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Χρυσούλα Μπουκουβάλα
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μερσίνα Λαδοπούλου

© Νίκος Γούλιας, 2014
© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Πίνα Σιμεονοβα/Trevillion Images
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2014

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2014, 4.000 αντίτυπα

ISBN 978-618-01-0864-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΝΙΚΟΣ ΓΟΥΛΙΑΣ

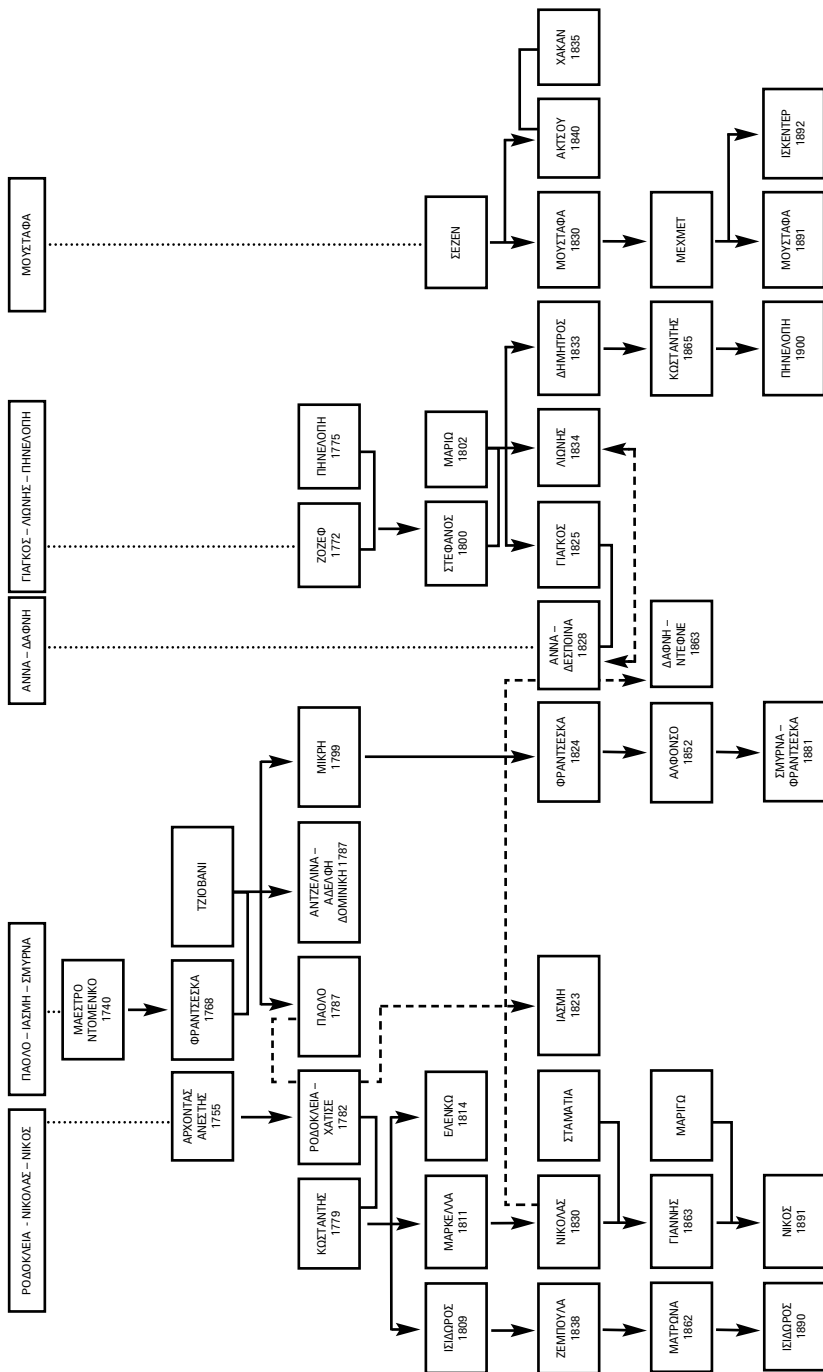
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΟΜΙΧΛΗΣ

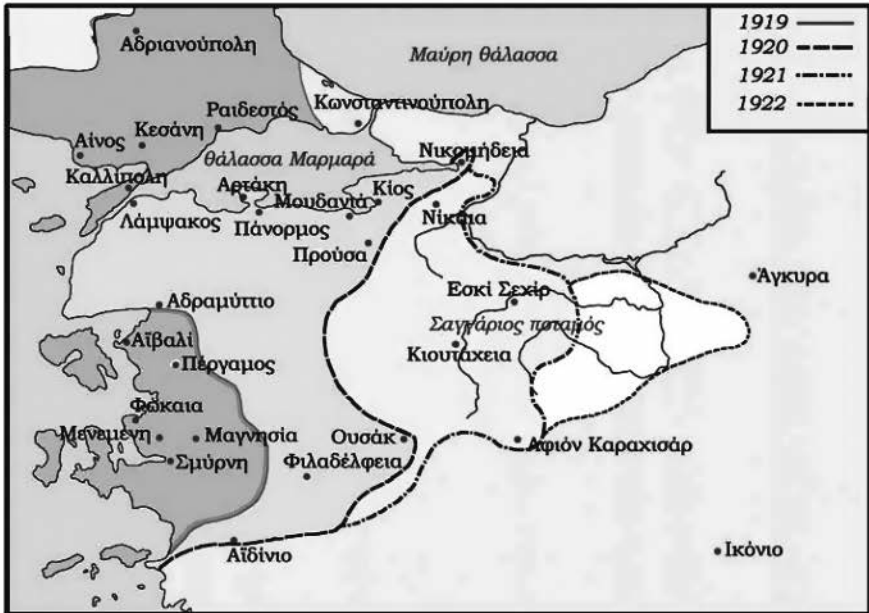
*Στη μνήμη των γονιών
και των προγόνων μου.*

«... κι όλα τούτα είναι παλιές ιστορίες
που δεν ενδιαφέρουν πια κανέναν...»
Γ. Σεφέρης

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΚΑΤΟΧΗ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

ΠΟΡΕΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Λέγουνσι πως αύριο έρχονται οι Έλληνες...» προχωρημένο απόβραδο, Πρωτομαγιά του 1919, είπε σιγανά η Ακτσού στην Ντεφνέ με το δάχτυλο λυγισμένο κάτω από το στόμα και τη ματιά στο πάτωμα. Το 'χε πει τόσο χαμηλόφωνα, που, σαν αχνός, μόλις και μετά βίας είχε βγει από μέσα της και είχε σβήσει στον αέρα κάτω από την απορημένη ματιά της έτσι όπως ήταν καθισμένη στην άκρια του μαγέρικου στο Κορδελιό με πλάτη προς τη θάλα.

Απάντηση δεν πήρε.

Εξάλλου δε ρωτούσε. Αυτό ήταν το μαντάτο.

Έσιαξε με τη χαρακωμένη από τα χρόνια παλάμη της τον τσεβρέ, σκούπισε από συνήθειο τα έτσι κι αλλιώς στεγνωμένα χείλια της και μετά, πλέκοντας μεταξύ τους προσεκτικά τα δάχτυλα, τα παρέδωσε στην μπροστέλα της μαζί με τη ματιά της.

Ήταν τόσο νυσταγμένη η υπέργγηρη πια Ακτσού, που μονάχα ένα αναϊμικό «*Yeter bitir artik kizim. Biz de uyumaya gidiyoruz...*»¹ μπόρεσε να αρθρώσει ξέψυχα προτού περάσει ώρα.

Όλα αυτά τα στραφαλισματα και οι αντανακλάσεις από τα γυαλιστερά μπακίρια κι όλα εκείνα τα γανώματα που είχαν στο μαγέρικο, λαμπυρίζοντας ευθεία στη ματιά της, την είχαν ζαλί-

---

1. Άμε, κόρη μου, τέλεψε πια. Πάμε κι εμείς να πέσομε... (Σ.τ.Σ.)

σει εντελώς. Ήταν κι αυτά τα κάρβουνα, που από ώρα χωνεμένα κάτω από ένα μουχρό υφάδι αχιλιάς, έτσι όπως μαχόντουσαν να μείνουν αναμμένα, βγάζαν μια ζέστη ανυπόφορη ακόμα και για Μάη μήνα.

Ψιθυριστός μονόλογος ακουγόταν και η φωνή της Ντεφνέ καθώς ανέφερε και ονομάτιζε λέξη προς λέξη κάθε της κίνηση, κάθε πράγμα –«Τούτο εδώ, αυτό εκείθε... Για το, πανάθεμά το, που εν χωράει»– ανεπίδοτη έχοντας αφημένη όχι τόσο μιαν απάντηση, όσο έστω μισή κουβέντα για κείνο το «*Λέγουσι πως αύριο έρχονται οι Έλληνες...*» σαν να μην ήταν ειπωμένο.

Υπομονετικά καθισμένη και μισοκλείνοντας τα βλέφαρά της, που πηγαίνουν να δύσουν, παρακολουθούσε η Ακτσού και περίμενε να τελειώσει η Ντεφνέ όλες τις δουλειές, για να ανεβούν παρέα. Περίμενε να μπουν στη θέση τους όλοι οι τεντζερέδες, τα δεκάδες σεφερτάσια² και οι στρογγυλοί νταβάδες, να χωρέσουν το ένα μέσα στο άλλο τα μαυρισμένα από τα χρόνια στενόμακρα ταψιά, να κρεμαστούν οι δέκα λογιών κειψέδες³ και τα καμιά δεκαριά διαφορετικά μπρίκια και παρατηρούσε, πετώντας πού και πού και καμιά ορμήνια: «Όι, κόρη μου! Εκειό εν χωράει εκεί...»

Καθόταν και περίμενε η Ακτσού. Όχι πως την ένοιαζε –όλα καλά τα 'κανε η Ντεφνέ, από χρόνια ορμηνημένη– ούτε και την έσκιαζε η σκάλα, που έτσι απότομη όπως ήταν, κάθε φορά νόμιζε πως ανέβαινε Γολγοθά, αν και μουσουλμάνα. Ήταν που από το 1912 και μετά δεν ήθελε να ανεβαίνει μονάχη της στην έρημη λοκάντα, επειδή εκείνο το 1912 δεν ήταν χρονιά. Κατάρρα ήταν!

Σαν τον σιμούν της ερήμου είχε περάσει από τη ζωή της κι ό,τι είχε βρει μπροστά του το 'χε αφανίσει. Και ήταν τόσο δυνατός, που, Ιούλη, περνώντας άξαφνα και με βοή, της είχε πάρει τον Χακάν, τον βράχο της ζωής της, θρύμματα τον είχε κάνει λες και ήταν αμμόλοφος, λες και ήταν από άχνη. Και ύστερα, Νοέμβρη,

2. Μεταλλικά κατσαρολάκια. (Σ.τ.Σ.)

3. Τρυπητές κουτάλες. (Σ.τ.Σ.)

της είχε φέρει τα ανήκουστα μαντάτα πως οι Έλληνες πήραν τη Χίο και διώχναν τους δικούς της. Το μυαλό της πού αλλού; Μόνο στο Κάστρο, στο πατρικό της σπίτι και στον αγαπημένο της αδερφό, τον μόνο που είχε στη ζωή. Εκείνο το αδικιορισμένο⁴ 1912 όλα τα 'χε φέρει απάνω κάτω.

«Λέγουσι πως αύριο έρχονται οι Έλληνες...» επανέλαβε η Ακτσού σουφρώνοντας τα χαρακωμένα χείλια της και σηκώνοντας τα φρύδια.

Ερώτηση τώρα ήταν; Διαπίστωση; Απορία; Μάλλον όλα μαζί, σκέφτηκε η Ντεφνέ κοιτάζοντάς την από το πλάι. Λέξη δεν είχε από κείνες που στοιβαζόντουσαν μέσα της.

---

4. Καταραμένο. (Σ.τ.Σ.)

Τον χειμώνα του 1912 μπορεί να μη φυσούσε ο σιμούν, όπως ήθελε να πιστεύει η Ακτσού, αλλά το κρύο ήταν τσουχτερό σε όλο το Αιγαίο κι όλη τη Μικρασία. Παγωνιά και ομίχλη επικρατούσαν και στο Κορδελιό από τη μιαν άκρη έως την άλλη. Μια παγωνιά που μέσα στη λοκάντα μήτε το πυρωμένο τζάκι μήτε οι αναφοκοκκινισμένες μασίνες στο μαγέρικο με τους τεντζερέδες να χοχλακούν απάνω τους, σπέρνοντας αφειδώλευτα τα κύμινα και τις κανέλες σε μύτες και ουρανίσκους, φτάναν λιγάκι να τη σπάσουν και μια ομίχλη που μπορεί, κλεισμένη απ' έξω, να γυρόφερνε αδέσποτη, αλλά το 'βλεπες, ήταν φανερό, θρασομανούσε ακόμα και στη ματιά τους.

Αναφοκοκκινισμένη ήταν κι εκείνη από τα ξαφνικά μαντάτα, που κρύα σαν αποβόρι είχαν μπει διαβαίνοντας την πόρτα και την είχαν κοκαλώσει απ' την κορφή ως τα νύχια. Πρώτα είχε φέρει τα χέρια της στα μάγουλα τραβώντας τα προς τα κάτω, κάνοντας θεόρατα και κατακόκκινα να φαίνονται τα μάτια της έτσι που είχε κατεβασμένη την επιδερμίδα, και ύστερα και με τα δυο μαζί είχε σφραγίσει το ανοιχτό της στόμα. Τα νύχια της μπορεί να 'χαν μπει βαθιά μέσα στο δέρμα κοντεύοντας να το σκίσουν, τελικά, όμως, δεν καταφέραν τίποτα περισσότερο να προσθέσουν από μια κοκκινίλα, η οποία για κάμποσες μέρες μπογιάτιζε τις τόσες και τόσες χαρακιές που έτσι κι αλλιώς είχε απάνω του

αργασμένες ο χρόνος. Όπως όπως παράτησε το ζυμάρι για τα κατιμέρια στην αλευρωμένη λαδόκολα. Σκούπισε βιαστικά τα χέρια της να φύγουν τα υπολείμματα και άρχισε να πηγαινοέρχεται από το μαγέρικο στη σάλα, αφήνοντας αυλακιές φρέσκες και βαθιές την αγωνία και την απογοήτευση να γραμμώνουν τα κιλίμια μαζί με μερικά κομμάτια αλεύρι, που τα 'βλεπε η Ντεφνέ έτσι όπως φεύγαν από τα τρεμουλιαστά της χέρια, αλλά δεν της το 'λεγε, να μην τη φουρκίσει κι άλλο.

«Μαμά, ησύχασε... Όλα θα παν καλά», της είπε μόνο προσποιούμενη την ψύχραιμη, σκύβοντας με τον κεψέ στο χέρι πάνω από το κιούπι με τις ελιές, να δείξει πως τάχα μου τίποτα δεν ήταν και προς θάνατον.

Κούνησε το κεφάλι της η Ακτσού. «Καλά; Τι καλά; Πούθε τα βλέπεις τα καλά, να με τα πεις και μένα;» Έβαλε τα χέρια της στη μέση, ξαναέφερε το πεσμένο γιασμάκι¹ της στη θέση του και μισόκλεισε τα μάτια της κοιτάζοντας προς τα έξω.

Πρώτη φορά η Ντεφνέ έβλεπε τη μάνα της τόσο θυμωμένη.

Η Ακτσού γύρισε στο μαγέρικο και με αληθινό μίσος έπιασε στα χέρια της τον μπλάστρο. «Ρίξε με λίγο αλεύρι!»

Μέσα σε δύο μήνες οι Έλληνες είχαν πάρει τα νησιά του Αιγαίου το ένα μετά το άλλο. Μόνο η Χίος αντιστεκόταν, αλλά τα μαντάτα που είχαν έρθει λέγαν ότι τελικά έπεσε κι εκείνη και πως διώχναν μαζικά όλους τους Τούρκους.

«Ε, εν ημπορεί... Εδωνά θα 'ρτει ο αδερφός μου», είπε και από κείνη την ώρα, με το γιασμάκι καλά σφιγμένο και ρίχνοντας μια χοντρή σιγκούνια² πάνω από το ρουσικάκι³ της, έξι μέρες, έξι συνεχόμενες μέρες είχε που, πρωί απόγευμα, κατέβαινε ως την παραλία, κοιτάζοντας μία προς την αγριεμένη θάλασσα και μία προς

---

1. Καλύπτρα του προσώπου των μουσουλμάνων γυναικών. (Σ.τ.Σ.)

2. Είδος μάλλινου χοντρού πανωφοριού. (Σ.τ.Σ.)

3. Γιλέκο. (Σ.τ.Σ.)

τα καρβάκια. Κοιτούσε μπας και φανεί κάποιο πλεούμενο να κόβει προς τα κείνους κι έναν προς έναν εξεταστικά όσους πατούσαν το πόδι τους στην ξύλινη σκάλα, καθώς είχε ακούσει πως κάμποσοι Τούρκοι, διωγμένοι από τη Χίο, ήδη είχαν φτάσει στη Σμύρνη.

Κάθε βράδυ, πτώμα από την ένταση της προσμονής και με μεγάλη πίκρα, αφού κανένας δικός της δεν είχε φανεί, έγερνε στο κρεβάτι της· κάθε πρωί με άλλο κουράγιο σηκωνόταν και όμοια περνούσε τη μέρα, εξαντλώντας τα λιγοστά πια αποθέματα αντοχής.

Η σκοτεινή γεροντική μορφή που, απόβραδο, με τις ψιχάλες της βροχής να λαμπυρίζουν πίσω του από το ένα και μοναδικό φως που άναβε στον στύλο της απλωταριάς, είχε φανεί στην πόρτα, ακίνητη είχε αφημένη μια φιγούρα ριζοκομμένης γέρικης ελιάς να κλείνει όλο το έμπα, κι αν δεν τη σπρώχναν οι αποπίσω της, εκεί θα 'χε μείνει, με τη γαλαζωπή ματιά κάτω από το τουρμπάνι και την αχλή των χρόνων. Υγρά σαν λίμνες ήταν τα μάτια του άντρα από την πολλή φουρτούνα, και τα απείθαρχα φρύδια του βαριά ρίχναν τη σκιά τους σ' εκείνο το αξύριστο και ταλαιπωρημένο πρόσωπο με το παχύ μουστάκι και το οστεώδες πιγούνι. Αν μέριασε, το 'κανε ίσα για να μπουν παραμέσα τα δύο παλικάρια που ήταν στριμωγμένα πίσω του, και ακίνητοι πλέον και οι τρεις κοιτούσαν την αδειανή λοκάντα.

Απορροφημένη στις μασίνες και στους τετζερέδες, η Ντεφνέ ούτε που πήρε χαμπάρι. Στο βάθος της σάλας η Ακτσού, με πλεγμένα τα χέρια και σφαλιστά τα βλέφαρα, είχε παραδοθεί στην κούραση, εντελώς αποκαμωμένη, απάνω στο μιντέρι. Ακόμα και το κεφάλι της είχε γείρει τόσο πολύ προς τα εμπρός, που, πέρα από το πιγούνι, μαζί και η μύτη της κόντευε να ακουμπήσει στο στέγνο.

Χωρίς τίποτα να 'χει προδώσει την παρουσία τους εκτός από τη μαρμαρυγή που έσεισε τις φλόγες των κεριών από το ξαφνικό ρεύμα του αγέρα, η Ακτσού, λες και από ψυχανέμισμα, ανοίγοντας τα μάτια και ζαλισμένη ακόμα από τον βαθύ λήθαργο, πε-

τάχτηκε απάνω. Σκούπισε βιαστικά το στόμα της, που έχοντας μείνει μισάνοιχτο, ήταν στερεμένο, στα τυφλά έφαξε με το πόδι της να βάλει τις παντούφλες, και αφού χρειάστηκε να τεντώσει και τα δυο χέρια της για να σηκωθεί όρθια, με βήμα σουρνάμενο και αργό τράβηξε προς τους ξένους. Στη μέση της σάλας κοντοστάθηκε και μισό μόνο βήμα κατάφερε να προσθέσει σ' εκείνη την ακινησία που ήρθε και τη μαρμάρωσε. Με τη ματιά έφαξε την πιο κοντινή καρέκλα για να γαντζωθεί το χέρι της.

Μπορεί να 'ταν από το μπόι...

Μπορεί από την κορμιοστασιά...

Ίσως από το μουστάκι...

Δεν ήξερε. «Λες;» της είπε κάτι μέσα της. Ένα «Μουσταφά;» με έντονο το ερωτηματικό της δυσπιστίας βγήκε μαζί από το στόμα και από τη ματιά της.

Όλη εκείνη την ώρα αυτός την κοιτούσε. Μπορεί να 'δειχνε ανέκφραστος, αλλά εκείνης η εικόνα ήταν η μοναδική χαρά που έβγαινε από μέσα του, μέσα από τόση θλίψη. Την κοιτούσε και την παρατηρούσε. Τα μάτια της ήταν ίδια! Ολόιδια απ' όταν είχε γεννηθεί. Όλα είχαν αλλάξει, αλλά εκείνο το βλέμμα, που από μωρό ακόμα τους ατένιζε μέσα από τις φασκιές, ήταν ίδιο. Ίδιο και απαραίλατο! Άραγε θα τον γνώριζε;

Η απορία του δεν κράτησε πολύ. Στο άκουσμα του ονόματός του τσάκισε η γέριχη ελιά, λύγισε δίχως ρίζες, και μοναχά τους ανοίξαν σε μιαν αγκαλιά δυο μεγάλα κλωνάρια. Πόση ώρα μείναν έτσι αγκαλιασμένοι ήταν αδύνατο να πει κανείς.

«Μουσταφά μου... Μουσταφά μου!» έλεγε και ξαναέλεγε η Ακτσού, τη μια χαϊδεύοντας το γέρικο πρόσωπό του, όπου, από την αξυρισιά, σαν σκλήθρες τσιμπούσαν τα γένια του, και την άλλη σφιχτοκλεισμένες κρατώντας τις παλάμες του μέσα στις δικές της. «Μουσταφά μου, θαρρούσα πως εν α σε ξανααϊδώ...» παραπάνω από τρεις φορές του 'χε πει κοιτάζοντάς τον βαθιά στα μάτια.

Αμίλητος εκείνος. Κλειστό κρατούσε το στόμα του κάτω από τις μουστάκες. Μονάχα το τρεμούλιασμα στις άκρες από τα άγα-

να στα ρουφηγμένα μάγουλα και ο μορφασμός που κάνουν όλοι μαζί οι μύες για να κρατήσουν σφιχτά τα χείλια προδύσαν πως αν τα άνοιγε, θα πλάνταζε στο κλάμα.

Εκείνο το βράδυ έως αργά μείναν στη σάλα, με την Ακτσού να 'χει ζωντανέψει και μαζί με την Ντεφνέ να μην προλαβαίνουν να φέρουν καλούδια από το μαγέρικο. Καθισμένοι όλοι σ' ένα από τα μακρόστενα τραπέζια κοντά στο τζάκι, μαζί και ο γερο-Λιωνής, δε λέγαν να σταματήσουν την κουβέντα. Τα λόγια τους και τα ερωτηματικά δεν είχαν ειρμό, δεν ξέραν τι να πρωτοπούν όλα κοβόντουσαν στη μέση. Μισά μέναν τα ερωτήματα, που πέφταν βροχή, μισές και οι απαντήσεις.

Η Ντεφνέ ένιωθε ενθουσιασμένη, καθώς ήταν η πρώτη φορά που γνώριζε από κοντά τον αδερφό της μάνας της και τα δύο της τα ανίψια, τον Μουσταφά, που είχε το όνομα του παππού του, και τον Ισκεντέρ. Έως τότε μόνο γραφές ήταν γι' αυτήν όλα εκείνα τα ονόματα στα λιγοστά γράμματα που ερχόντουσαν από τη Χίο. Γραφές και περιγραφές που η Ακτσού, ταχτοποιημένες και δεμένες μεταξύ τους να μη χαθεί η σειρά, μη δραπετεύσουν ταμαντάτα, με θρησκευτική ευλάβεια τις φύλαγε στο κάτω κάτω συρτάρι στο ξύλινο κομό της κάμαρας, ανανεώνοντας και αρκετά συχνά τα φύλλα του αβαγιανού, ώστε να μοσχομυρίζουν τα χαρτιά λες και ήταν ασπρόρουχα.

«Μαμά!» πολλές φορές είχε χρειαστεί να της πει η Ντεφνέ για να τη συνεφέρει, καθώς δεν ήταν και λίγα τα βράδια που με το λυχνάρι στο χέρι, την ώρα που άνοιγε την πόρτα της κάμαρης, την έβρισκε να κλαίει με άλλα από αυτά τα γράμματα ανοιχτά, ακουμπισμένα στο κρεβάτι κι άλλα στο στόμα να τα φιλάει.

«Εεε, κόρη μου, αυτά έχω μόνο...» της έλεγε με πίκρα και άντε ξανά με το σιτζίμι⁴ τα 'δενε όλα μαζί προσεκτικά και πάλι τα 'βαζε στο συρτάρι.

---

4. Σπάγγος. (Σ.τ.Σ.)

Τότε, σε μια τέτοια στιγμή ήταν που η Ντεφνέ είχε μελαγχολήσει μπροστά στο θέαμα εκείνο, καθώς είχε συνειδητοποιήσει πως ζωές ολόκληρες αφήναν το στίγμα τους σινιάλο μέσα σε δυο κουβέντες, σ' ένα κομμάτι χαρτί, σε δυο φωτογραφίες, κι αυτό ήταν όλο κι όλο το πιστοποιητικό από το διάβα τους στη ζωή. Σε μια από αυτές τις γραφές είχε μάθει κι εκείνη –πρέπει να 'ταν το 1908– πως ο ξάδερφός της, ο μόνος από τους γιους του Μουσταφά που είχαν μείνει στη Χίο, στα σαράντα οχτώ του μόλις χρόνια και τελείως ξαφνικά είχε φύγει πια από τη ζωή, αφήνοντας τον γερο-Μουσταφά μόνο του με δύο μικρά εγγόνια.

Πολλά ξύλα είχαν ριγμένα εκείνο το πρώτο βράδυ στη φωτιά, ξύλα που, αν και βρεγμένα μούσκεμα, αυτή, όντας τόσο αγριεμένη, τα άφηνε για λίγο ανέγγιχτα και ύστερα, με έναν βαθύ ανασασμό, ίδιο με τον δικό τους, τα χώνευε αχόρταγα το ένα μετά το άλλο.

Έξω η βροχή συνέχιζε να χορεύει. Φαινόταν από τον στύλο. Σαν πεφταστέρια περνούσαν οι αραιές ψιχάλες μπροστά από τα μάτια τους. Στο πρόσωπο του γερο-Μουσταφά η κούραση και η απογοήτευση έπειτα από κείνο το πρώτο, το μικρό, το ελάχιστο διάλειμμα χαράς είχαν επανέλθει. Το μαράζι του αναπάντεχου ξεριζωμού ήταν πια βέβαιο πως ανεξίτηλα θα του χαράκωνε το πρόσωπο, εικόνα της ψυχής του. Έχοντας πάψει να μιλούν, κοιτάξαν το ρολόι. Η ώρα περασμένη. Το κρύο είχε αρχίσει να γίνεται αισθητό, και η φωτιά εξακολουθούσε να πέφτει. Τα ξύλα είχαν σωθεί, και με τέτοιο καιρό κανένας δεν έπαιρνε την πρωτοβουλία να βγει να φέρει άλλα.

Η Ακτσού πάλι σφιχτόκλεισε μέσα στις χούφτες της τα παραδομένα χέρια του αδερφού της και στη δική της αιχμαλώτισε τη σβησμένη του ματιά.

«Αντέστε, αντέστε απάνω να ξεκουραστείτε... Και αύριο; Άλλη μέρα!» είπε κοιτάζοντάς τον με ένα χαμόγελο που μήνες είχε να ανατείλει στο πρόσωπό της, από τη μέρα που είχε φύγει ο Χακάν.

Πρώτη είχε σηκωθεί η Ντεφνέ και στεκόταν όρθια στη μέση της σάλας, περιμένοντας με τη λάμπα στο χέρι να τους οδηγήσει στις κάμαρες. Όλοι τους είχαν σηκωθεί εκτός από τον Μουσταφά. Αυτός, παρόλο που το χέρι του ήδη ήταν τεντωμένο, καθώς η Ακτσού όρθια τον τραβούσε, δεν έλεγε να σηκωθεί.

«Ακτσού, όλα εχαθήκασιν! Όλα μεινήκαν πίσω...»

«Σουσσς! Τίποτις εν εχάθη... Αλλάχου Άκμπαρ!»

Πέντ' έξι μέρες είχαν περάσει από την πρώτη βραδιά, κι εκείνοι ακόμα δεν είχαν σταματήσει να μιλούν από το πρωί έως το βράδυ. Είχαν τόσα να πουν! Βόλτες μπορεί να πήγαινε η Ντεφνέ τα ανίπια της, να τους δείξει το Κορδελιό, την όμορφη παραλία, αλλά ο γερο-Μουσταφά δεν έλεγε να κουνήσει. Καθισμένος μαζί με τον γερο-Λιωνή –είχαν γίνει πρώτοι φίλοι– ολημερίς κάπνιζε ναργιλέ κι έπινε το τσάι του μέσα από ένα λεπτεπίλεπτο και καλοδουλεμένο φαρφουρί⁵ που είχε βγάλει η Ακτσού μόνο για την περίπτωση, φερόμένο πριν από χρόνια από τη Σμύρνη.

Μέσα από το μαγέρικο, πίσω από το τεζιάκι,⁶ το ένα μάτι το 'χε στο φαγητό και το άλλο στον αδερφό της. Τον κοιτούσε από μακριά και βάλσαμο έσταζε στην καρδιά της. Απ' όταν τους είχε αφήσει χρόνους ο Χακάν, παρότι ήταν μόνο μήνες, αφόρητη αισθανόταν τη μοναξιά. Έτσι, κάθε τόσο, σκουπίζοντας τα χέρια στην μπροστέλα της, ήταν δεν ήταν λερωμένα –συνήθειο από παλιά– πήγαινε προς το τραπέζι του, του χάιδευε την πλάτη, κι ενώ αυτός ολοφάνερα ήταν σκασμένος στην κυριολεξία, ψάρι έξω από το νερό, αμήχανος, χαμένος, εκείνη ένα «Δόξα να 'χει ο Αλλάχ», έλεγε, «σ' έχω πάλι κοντά μου!» και χωρίς να του δίνει ευκαιρία να κλαψουρίσει άλλο, ξαναπήγαινε πίσω.

5. Πολύ λεπτή πορσελάνη. (Σ.τ.Σ.)

6. Ξύλινος πάγκος των καφενείων. (Σ.τ.Σ.)

«Ακτσού...»

Απότομα γύρισε σ' εκείνο το σχεδόν ψιθυριστό κάλεσμα έτσι όπως ήταν απορροφημένη. Άνοιξε τελείως το καπάκι κι έβγαλε την κουτάλα από τον μαυρισμένο τέντζερη, που χοχλακούσε με θυμό. Σύννεφο έφυγε ο ατμός, σκορπίζοντας την ευωδιά του κύμινου και της κανέλας σε όλο τον χώρο. Τον κοίταξε στα μάτια.

«Ακτσού, εν είν' καλά ο αδερφός σου...»

Ανήσυχη άφησε τη ματιά της να γλιστρήσει πάνω από το ώμο του γερο-Λιωνή στη σάλα. Οι στάλες του πελτέ που πέφταν από την κουτάλα για μία ακόμα φορά ματώναν το κουρασμένο κουρασάκι. Ανέκφραστη και μελαγχολική, ωχρή σαν κέρινο ομοίωμα ξεχώριζε η μορφή του αδερφού της ανάμεσα στους άλλους.

«Θωρώ το, μπρε Λιωνή. Εν το θωρώ; Μα τι να κάμνομε; Έτσι που τα ήφευρεν η ζωή...» Σώπασε, έσφιξε τα χείλια. «Μα μη σε μέλει! Εγώ α τονε σιάξω», πρόσθεσε με κείνη την επιμονή που προδίδε το απειλητικό της χέρι με τον αγκώνα πυραμίδα και τη γροθιά στη μέση, «τώρα που έν' κοντά μου!» συμπλήρωσε με πείσμα και κούνησε το κεφάλι.

Με αμφιβολία κούνησε και το δικό του ο γερο-Λιωνής και γύρισε στο τραπέζι.

Αμίλητος ο γερο-Μουσταφά τον κοιτούσε σε όλη τη διαδρομή από το μαγέρικο στη σάλα και δεν πήρε τη ματιά του από πάνω του ώσπου κάθισε στην καρέκλα.

«Λιωνή, εν ηξεύρεις πώς είν' να σε ξεπατώνουνε...» μουρμούρισε μέσα από τα δόντια του, λες κι όλα τα 'χε ακουσμένα.

Με μισόκλειστα μάτια τον κοίταξε ο Λιωνής. Φαινόταν, κάτι ήθελε να πει, αλλά μαχόταν να το ξεστομίσει. Τον ατένιζε μονάχα και κουνούσε το κεφάλι, σαν να 'λεγε: «Και πού να 'ξερες...» Πολλών χρόνων επτασφράγιστο κρατούσε μυστικό· δεν το 'χε ειπωμένο. Έπειτα, όμως, από κείνη την κουβέντα δεν άντεξε.

«Μουσταφά...» Δίστασε. «Και του λόου σου εν ηξεύρεις πώς είν' να ξεπατώνεσαι μονάχος...»

Προχωρημένος ο Δεκέμβρης, οι γιορτές του 1912 πλησιάζαν. Όπως και να το κάνεις, σ' εκείνη τη Σμύρνη των Τούρκων και των Ρωμιών, των Αρμένηδων των Εβραίων και των λεβαντίνων όλοι μαζί τις γιορτάζαν – αιώνων συγκατοίκησης συνήθειο.

Στο Κορδελιό η Ακτσού με την Ντεφνέ και δύο ακόμα γειτόνισσες Ρωμές από τους πίσω μαχαλάδες δεν προλαβαίνουν να βγάξουν από τους φούρνους ταψιά τα φοινίκια⁷ και τα σεκέρ λουκούμια,⁸ καθώς δεν ψήναν μόνο τα δικά τους. Νταβάδες ολόκληρους φέροναν οι γειτόνισσες.

«Κερα-Ακτσού, τι λες; Χωρούνε να με τους ψήσεις;»

Το τζάκι στη σάλα μέρα νύχτα ήταν αναμμένο. Λαίμαργες οι γλώσσες της φωτιάς είχαν αγκαλιασμένα τα θηριώδη κούτσουρα, και έντονη μυρωδιά από ξύλο και δαδί γέμιζε την ατμόσφαιρα, καθώς καλή ήταν η καμινάδα, αλλά κάθε που άνοιγε η πόρτα, όλο και κάμποσος καπνός ξεχυνόταν προς τα έξω, έχοντας με τα χρόνια μαυρίσει εντελώς τα πάτερα και τα σανίδια του ταβανιού.

Απομεσήμερο, και ελάχιστοι πελάτες είχαν απομείνει πλέον στα τραπέζια. Η Ντεφνέ με τη μασιά στο χέρι, καθισμένη δίπλα από το τζάκι, μιλούσε με τα ανίψια της, συδαιλιζοντας κάθε τόσο τη φωτιά, που θύμωνε και σπίθιζε, στέλνοντας με θόρυβο κάμποσα πυρωμένα αποκαΐδια στη σάλα. Οι μόνοι που απουσίαζαν ήταν ο Λιωνής και ο γερο-Μουσταφά.

Με τα χίλια ζόρια τον είχε καταφέρει να πάνε λιγάκι να καθίσουν στο καφενείο που ήταν απάνω στη θάλασσα, εκεί όπου αράζαν τα βαποράκια.

«Μα καλά, πε με ένα πράμα, βρε Μουσταφά... Τόσον καιρό εν θες να πάμε να περπατήσομε μέχρι τη θάλασσα;» πολλές φορές μάταια του 'χε πει ο Λιωνής την ώρα που πίναν τον καφέ

---

7. Μελομακάρονα. (Σ.τ.Σ.)

8. Κουραμπιέδες. (Σ.τ.Σ.)

τους. Αργά σήκωνε εκείνος τη ματιά, κοιτούσε έξω από το παράθυρο κι ένα αργόσυρτο «Μμμ...» –που δεν ήξερες αν σήμαινε «μπορεί» ή «το σκέφτομαι»– ήταν η αμφίσημη απάντηση.

Ένα «Μμμ...» είχε πει κι εκείνη τη μέρα. Πρώτος, όμως, είχε σηκωθεί δίχως να κοιτάξει έξω, και μάλιστα γρήγορα, ίσως για να μη μετανιώσει.

Τα καραβάκια πηγαίνουν και ερχόντουσαν, κι ας ήταν χειμώνας. Κοντινή η διαδρομή, και ο κόλπος του Έρμου στο βάθος του συνήθως ήταν ήσυχος, αλλά και καιρός να τον έβρισκε, φόβος δεν υπήρχε· μια ανάσα ήταν η διαδρομή, ένα τσιγάρο δρόμος, όπως διαφημίζουν και οι καπεταναίοι.

Μοναδικές φιγούρες οι δυο τους εκείνη τη μέρα μέσα στο άθλιο καφενείο, που αληθινή παραφωνία έστεκε από χρόνια ανάμεσα στις πολυτελείς βίλες μπροστά στην αποβάθρα, ήπιαν ακόμα έναν καφέ, που γρήγορα έγινε ούζο. Με κείνη τη μουγγαμάρα, όμως, το μόνο που είχε καταφέρει ο γερο-Μουσταφά ήταν από τη μια να μην περνάει η ώρα και από την άλλη να 'χει κυριολεκτικά εξαχνώσει και την παραμικρή διάθεση του Λιωνή. Ξέροντας αυτός ότι μάλλον ήταν ανώφελο, με απίστευτη επιμονή και με τρόπο, κάνοντας συγχρόνως και τον αδιάφορο, δεν έχανε το κουράγιο του. Συνέχιζε να μιλάει, κι ας ήταν μάταιο εντελώς· το 'χε αποφασίσει! Μιλούσε συνεχώς κι έδειχνε σηκώνοντας το χέρι πότε προς την ακτή, πότε προς την προβλήτα και πότε προς τις παραθαλάσσιες λεβαντίνικες βίλες, παρόλο που ήταν επίσης φανερό πως για τίποτε απ' όλα εκείνα παρά δεν έδινε ο Μουσταφά· ίσως μάλιστα τον φουρκίζουν κιόλας, αν έκρινε κανείς από τα σμιγμένα του φρυδία.

Άναυδοι τόσο ο Λιωνής όσο και ο καφετζής, τον κοιτάζαν που στα ξαφνικά και, ακουμπώντας το χέρι στην μπροστινή καρτέκλα χωρίς να βγάλει τσιμουδιά, δίχως να βγάλει άχνα, σηκώθηκε και με κείνο τον χαρακτηριστικό ήχο που κάνουν οι κουντούρες⁹ σαν σέρνονται σε χαλίκια τράβηξε προς την πόρτα. Την

---

9. Χοντρά παπούτσια παντοφλέ, συνήθως μαύρα. (Σ.τ.Σ.)

άνοιξε, σήκωσε τα πέτα από το βαρύ σουρτούκο, μισόκλεισε τα μάτια να προστατευτεί από την αρμύρα που άφθονη κουβαλούσε μαζί της εκείνη η σοροκάδα και άρχισε να περπατάει αργά προς την άκρια της ξύλινης προβλήτας.

Ερημιά.

Ερημιά και κρύο.

Δεμένα τα βαποράκια, του γνέφαν σκαμπανεβάζοντας ακανόνιστα και άσπαρα τις πλώρες. Ένα σκυλί, που τρέχοντας είχε φανεί στο έμπα της σκάλας και είχε αρχίσει απειλητικά να τον γαβγίζει, στο πρώτο κύμα που το 'λουσε, έχωσε την ουρά κάτω από τα σκέλια και το 'βαλε στα πόδια, τινάζοντας για κάμποση ώρα το νερό από πάνω του.

Πίσω από τα θολωμένα παράθυρα του καφενέ, φεύγοντας από τη φουφού, που ήταν αναμμένη όχι τόσο για να ζεσταίνει –ήταν φύσει αδύνατο σ' εκείνο το άθλιο τζαμένιο προχειροκατασκευάσμα– όσο για να σπάει την υγρασία, που ανεμπόδιστη έμπαινε από παντού, ακόμα και από το ταβάνι, μαζί, δίπλα δίπλα είχαν σταθεί ο καφετζής με τον Λιωνή, κοιτάζοντας τον γερο-Μουσταφά να ξεμακραίνει.

Με τη ματιά στραμμένη προς τη μεριά της Χίου, αδιάφορος και ανημπορεμένος άφηγε τον αγέρα να αναδεύει τα αδύναμα άσπρα του μαλλιά, που σαν λευκές κλωστές άτονα ξεπηδούσαν από το τουρμπάνι, και κυριολεκτικά να κολλάει απάνω στα λιπόσαρκα ποδάρια του τη μαύρη του βράκα.

Ώρα δεν έμεινε πολλή, καθώς ο ήλιος, που χανόταν γρήγορα λες και ήταν κυνηγημένος, άφηγε έντονη την παγωνιά αχνό να κάνει την ανάσα του, που ορατή και από μακριά έβγαινε από τα ρουθούνια του μαζί με τα μουστάκια. Γύρισε ο Μουσταφά και κοίταξε την ακτή του Κορδελιού από τη μιαν άκρη έως την άλλη, έριξε ξανά τη ματιά του και στα δύο βαποράκια που ήταν δεμένα και με αργά βήματα γύρισε προς το καφενείο παρέα με ένα αντιμάμαλο, που σκορπίζοντας νερό μαζί και αρμύρα, με δύναμη έσκαγε στον μόλο.

Σμύρνα και Σμύρνη. Μια γυναίκα και μια πολιτεία. Φημισμένη για τα πυρρόξανθα μαλλιά της η Σμύρνα, για το κορμί λαμπάδα, για την αγέρωχη θωριά της. Ξακουστή στα πέρατα του κόσμου η Σμύρνη, για τις περαντζάδες και τα αρώματά της, τα ξενοδοχεία και τα καταγώγια της. Κοσμοπολίτισσες και οι δύο. Και η γυναίκα και η πολιτεία. Όλους τους είχαν στα πόδια τους, Έλληνες, Τούρκους, Αρμένηδες και λεβαντίνους.

Από τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον πρώτο ξεριζωμό των Μικρασιατών το 1914 έως την κατοχή της Σμύρνης το 1919, και από τα χαρακώματα του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου έως την προέλαση του ελληνικού στρατού σχεδόν έξω από την Άγκυρα, ένας Έλληνας κι ένας Τούρκος, ανυποψίαστοι για το παρελθόν και τα μυστικά που τους δένουν, θα βρεθούν αντιμέτωποι στη δίνη της μικρασιατικής εκστρατείας. Εχθροί τελικά ή φίλοι; Και ανάμεσά τους, πότε με τον έναν και πότε με τον άλλο, η Σμύρνα ...

Μετά την ΙΑΣΜΗ και τη ΧΑΤΙΣΕ, η ΣΜΥΡΝΑ έρχεται να κλείσει με τον πιο απρόσμενο τρόπο την επική διαδρομή στα ταραγμένα χρόνια της ομίχλης.

ISBN 978-618-01-0864-4

9 786180 108644

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 15824

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η